

Raskustest eesti keele õpetamisel

Emakeeleõppest on palju räägitud. Õpetuse eesmärgid on fikseeritud ainekavades. Näib, nagu oleks kõik selge. Aga ometi pole.

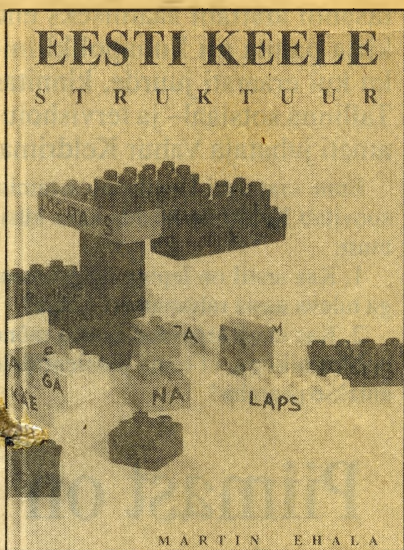
On palju mõisteid, reegleid, töövõtteid, mida on korrektse keele omandamiseks kasutatud aastakümneid. Edu on seejuures sõltunud õpetaja teadmistest, õpetamisoskustest, nõudlikkusest ja loomulikult õpilastest. Nüüd aga satub eesti keele õpetaja raskustesse, sest Martin Ehala "Eesti keele struktuur. Õpik gümnaasiumile" eitab põliseid tarkusi, kuigi keele praktilise korrektse valdamise sisu ei ole oluliselt muutunud (lubatakse vaid järjest enam paralleelvorme).

Põhiline mure seostub eesti keele häälikute pikkuse käsitlemisega. Siiani oleme kõik teadnud, et eesti keeles on häälikutel kolm pikkust ja selle teadmisega kooskõlas on ka normipärane ortograafia: lihthäälikute puhul lühike häälik ühe tähega, pikk ja ülipikk kahe tähega (*kali* – *kallis* – *kallid*, *sama* – *saame* – *saama*); lihthäälikutena esinevate sulghäälikute kolme pikkuse kirjutamiseks on kolm erinevat kirjavilti (*rada* – *ratas* – *rattad*, *lugu* – *luku* – *lukke*); seejuures diftongi ja ülipika täishääliku järel kaks kirjavilti (*saag* – *saak*, *leid* – *kleit*).

Eriti terav kõrv eristaks üle kolme pikkuse, sest *see kool* ja *läks kooli* ei kõla *o* täpselt ühepikkuselt, aga ortograafia seda ei fikseeri.

Algklassides saaks õigekirja õpetamisel hakkama ka arusaamisega *lühike* ja *pikem* (välja arvatud sulghäälikute puhul). Käänamise õppimisel on vaja teadlikult eristada pikka ja ülipikka häälikut (*selle lille* – *seda lille*, *selle kooli* – *läks kooli*). Vahel sõltub pika ja ülipika hääliku eristamisest isegi sõna tähendus (*punane tellis* – *tellis praadi*, *ilus kalla* – *kalla piima*). Ilma hääliku kolmele pikkusele tuginemata ei saaks me panna õigesti kirjutama ühtegi last. Nüüd aga püüab Martin Ehala oma eesti keele õpikus teha selgeks, et eesti keele häälikutel ei ole kolme pikkust. On juhtunud, et neid õpetajaid, kes räägivad häälikute kolmest pikkusest, peetakse häbiväärselt rumalateks.

Aga mis teha, kui laste kõrvad, mis alles "teadusest rikkumata", ja ka need "rumalad" õpetajad kuulevad kolme pikkust ja just sellele tuginedes oska-

vad õigesti kirjutada?

Seni oskasid kõik loendada ja loetleda sõnas häälikuid ja tähti (puu = 2 h. 3 t., kass = 3 h. 4 t., koolis = 5 h. 6 t.). Aga nüüd väidab Ehala, et sõnas *kooli* on kahe lühikese *o* järjend (lk 63).

Mida teha sellise "kastis" antud reeglita: "Eesti keeles on lühikesed ja pikad häälikud. Pikad häälikud on kahe ühesuguse lühikese hääliku järjendid" (lk 63). Kus on siin loogika? Need kaks lauset ei sobi ju omavahel kokku. Veel arusaamatum on see, kuhu kadusid ülipikad häälikud, kui me neid ometi kuuleme. Kuuleme ka pärast Ehala õpiku lugemist. Ehala kinnitab, et ülipikk häälik on tegelikult "ekstra rõhuga pikk häälik" (lk 62–63). Ometi ei ole rõhk sõnas muutunud, on muutunud vaid hääliku hääldamise kestus (*selles koolis* – *läks kooli*).

Veel tahaks küsida, mida tähendab välde. Seni tähendas ta vältamist ehk kestust. Küllap ta ongi tuletatud sõnast *vältama*.

Nüüd kirjutab Ehala, et hääliku pikkus ja välde on erinevad nähtused (lk 60). Näib, et välde on nüüd ainult silbil ja sõnal. Ometi tuleneb silbi välde hääliku pikkusest ehk vanal moel – hääliku vältest.

Õpikus väidetakse, et lühike silp on olemas ka teistes keeltes, aga seal teda ei nimetata esimeseks välteks ja seepärast ei nimeta ka meie.

Niisiis lõpetuseks nõuanne: suhtuda sellesse õpikusse kriitiliselt, mitte võtta omaks väiteid, mida ei suuda aksepteerida.

LEMBETAR VALMIS